

Smernice za pozitivni razvoj mladih v Sloveniji v kontekstu migracij

Poglavje opredeljuje glavne smernice za nadaljnji razvoj politik in praks pozitivnega razvoja mladih v kontekstu migracij v Sloveniji. Smernice so oblikovane na podlagi rezultatov projekta, vključno s študijami obstoječih politik na tem področju. Argumenti pa so podprti tudi z izsledki drugih relevantnih raziskav. Smernice je treba obravnavati celostno. Vrstni red, v katerem so naštet, ne nakazuje prednostnih nalog, lahko pa predstavlja smiselno usmeritev za izvajanje ukrepov za podporo pozitivnega razvoja mladih v Sloveniji v kontekstu migracij.

651

Smernice so oblikovane v okviru naslednjih sedmih vsebinskih sklopov:

- 1) Ozaveščanje o pomenu perspektive pozitivnega razvoja mladih v širši znanstveni, strokovni, (javno)politični in laični javnosti, s posebnim poudarkom na potencialih večkulturnosti in večjezičnosti.
- 2) Razvoj teoretično utemeljenih in kontekstualno prilagodljivih programov pozitivnega razvoja mladih.
- 3) Podpora učiteljem_icam in drugim strokovnim delavcem_kam v vzgoji in izobraževanju pri razvoju kompetenc za spodbujanje pozitivnega razvoja mladih z različnimi kontekstualnimi ozadji.
- 4) Spodbujanje razvoja kazalnikov pozitivnega razvoja mladih v okviru nacionalnih učnih načrtov.
- 5) Posebna pozornost pozitivnemu razvoju mladih v obdobjih prehodov.
- 6) Posebna pozornost pozitivnemu razvoju mladih v obdobju izjemnih družbenih situacij.
- 7) Povezovanje šol s širšo lokalno skupnostjo.

1.0 Ozaveščanje o pomenu perspektive pozitivnega razvoja mladih v širši znanstveni, strokovni, (javno) politični in laični javnosti, s posebnim poudarkom na potencialih večkulturnosti in večjezičnosti

Ugotovitve in rezultati

Kot uvodoma pojasnjeno, je osnovna ideja perspektive pozitivnega razvoja mladih, da se bodo mladi pozitivno razvijali, ko bodo njihove prednosti (notranji viri) usklajene z viri v njihovem okolju (zunanji viri). Pri tem je še posebej pomembno, da mladostniki_ce kljub specifikam obdobja odraščanja ter specifikam različnih, tudi manj ugodnih, kontekstov, iz katerih izhajajo, niso razumljeni in obravnavani kot vir težav, temveč kot mladi posamezniki_ce, ki imajo velike (notranje) moči in potenciale, da postanejo aktivni soustvarjalci prihodnosti družbe.

Raziskave na področju večjezičnosti kažejo na to, da vključevanje pedagoških praks, ki spodbujajo rabo prvega/domačega jezika v različnih edukacijskih kontekstih, ugodno vpliva na učne dosežke učenk_cev (npr. García-Mateus in Palmer, 2017; Granados idr., 2021; Dockrell idr., 2022). Ker te prakse hkrati mladostnike_ce tudi socialno in čustveno podprejo, le-ti ob zavedanju prednosti kulturne in jezikovne raznolikosti uspešneje razvijejo samopodobo, s čimer okrepijo svojo družbeno vlogo v skupnosti (Rosiers idr., 2018; Strobbe idr., 2017).

Kot posebej pomembna, a hkrati nasprotujoča si, se pri tem kažeta naslednja dva izsledka projekta. Rezultati kvantitativnega dela raziskave kažejo, da posamezniki_ce s priseljskim ozadjem ter posamezniki_ce, katerih materni jezik ni slovenščina, pri več spremljanih spremenljivkah poročajo o več notranjih in zunanjih virih, kazalnikih pozitivnega razvoja mladih ter prispevanja. Rezultati kvalitativnega dela raziskave pa kažejo, da so sodelujoči učitelji_ce in strokovni delavci_ke šol v veliki meri nenaklonjeni izražanju priseljske kulture in rabi jezikov priseljenk_cev v šolskem okolju. Slednji so skladni z rezultati raziskave PISA 2018 (Program mednarodne primerjave dosežkov učenk_cev), v kateri so učenci_ke v Sloveniji v primerjavi z učenci_kami iz drugih držav OECD poročali o precej bolj razširjenem diskriminatornem vedenju učiteljev_ic na šolah, ki se nanaša predvsem na odnos učiteljev_ic do učenk_cev iz drugih kultur. Sklepamo lahko, da sodelujoči učitelji_ce in strokovni delavci_ke v šolah ne prepoznajo moči in virov mladostnikov_c s priseljskim ozadjem, kot jih kaže kvantitativni del naše raziskave. Navedeno je skladno z izsledki drugih raziskav (npr. Budinoska 2017; Skubic Ermenc, 2010, 2015; Lesar 2020; Knez 2021), ki kažejo, da večjezičnost kot dejstvo slovenskega šolskega prostora še vedno ni pripoznana kot posameznikov_čin potencial in pravica do enakovrednega dostopa do znanja in da zlasti na otroke in mladostnike_ce s priseljskim ozadjem, katerih prvi jezik ni jezik okolja (in učni jezik), pri-

marno ne gledamo kot na večjezične, temveč kot govorce s slabšim znanjem slovenščine.

Smernice

Projekt izkazuje znanstveno relevantnost perspektive pozitivnega razvoja mladih v slovenskem kontekstu ter s svojimi rezultati odpira številna nova raziskovalna vprašanja, ki jim je smiselno nameniti nadaljnjo raziskovalno pozornost ter z njihovimi izsledki podpirati razvoj slovenskih politik in praks na tem področju.

Ker perspektiva pozitivnega razvoja mladih posameznike_ce obravnava kot celovite osebnosti ter glede na raznolikost razvojnih virov, ki podpirajo njihov razvoj, je za pozitiven razvoj mladih pomemben medsektorski pristop (izobraževanje, mladi, socialno varstvo, zdravje) na ravni politik in praks. Čeprav perspektiva pozitivnega razvoja mladih v širšem slovenskem kontekstu ni prepoznana, jo je, po našem prepričanju, v prvi vrsti mogoče umestiti kot v več pogledih inovativen in učinkovit prispevek k siceršnjim nacionalnim prizadevanjem za zagotavljanje varnega in spodbudnega učnega okolja.

V šolskem okolju je pomembno doseči normativni premik od enojezične k večjezični vzgojno-izobraževalni perspektivi, ki se kaže kot pripoznanje stalne prisotnosti govorcev z raznojezično zmožnostjo oz. potencialom in rezultira v uresničevanju inkluzivnih pristopov, ki ta potencial pripoznajo kot konstitutivni element pedagoškega procesa (tako na ravni razreda kot šole v celoti).

V šolskem kot tudi širšem družbenem kontekstu je zato pomembno dojetje priseljenk_cev kot posameznic_kov s številnimi potenciali, ki lahko, v kolikor zunanje vire (kontekst skupnosti, šole) uskladimo z njihovi notranjimi viri, uspešno razvijajo kazalnike pozitivnega razvoja mladih, s tem pa preprečujemo tvegana vedenja ter podpiramo njihovo prispevanje v družbi. Perspektiva pozitivnega razvoja mladih pri tem omogoča potrebno teoretsko refleksijo in ozadenjsko vednost.

2.0 Razvoj teoretično utemeljenih in kontekstualno prilagodljivih programov pozitivnega razvoja mladih

Ugotovitve in rezultati

V projektu smo intervencijo (delavnice v podporo pozitivnemu razvoju mladih) zasnovali na podlagi izhodišč drugih empirično podprtih programov socialno-emocionalnega učenja (npr. Roka v Roki (Kozina, 2020) in To sem jaz (Tacol idr., 2019)) ter ob upoštevanju zakonitosti perspektive pozitivnega razvoja mladih. Delavnice smo prilagodile kontekstu posamezne šole/razreda/posameznic_kov, ki smo ga ugotavljale na podlagi vprašalnikov (1. merjenje)

ter izvedenih fokusnih skupin. Vsaka izmed petih 90-minutnih delavnic je bila namenjena krepitvi enega izmed kazalnikov pozitivnega razvoja mladih. O pomenu vpeljevanja podpor kazalnikom pozitivnega razvoja mladih pričajo tudi raziskave v tujini. Na primer, mladostniki_ce, ki so vključeni_e v aktivnosti podpore kazalnikom pozitivnega razvoja mladih, poročajo o večji povezanosti s šolo in posledično manjši verjetnosti zgodnjega opuščanja šolanja (Herrera idr., 2011; Lerner idr., 2005).

Rezultati kažejo na pozitivne učinke intervencije, prilagojene samooceni mladostnikov_c in kontekstu, za izboljševanje kazalnikov pozitivnega razvoja mladih. Evalvacija delavnic je pokazala, da se mladi o teh temah želijo pogovarjati, a za to po njihovi oceni v šoli nimajo možnosti in priložnosti. Analize so pokazale učinkovitost predvsem na podpori kazalniku povezanost. Pri tem se je pri skoraj vseh skupinah zvišala povezanost z različnimi konteksti (vrstniki_ce, šola, starši, skupnost).

Smernice

654

Za uspešnost in učinkovitost programov pozitivnega razvoja mladih je ključno, da sta njihova vsebina in sama izvedba dobro teoretsko podprti, njihovo izvajanje pa prilagojeno posameznemu (lokalnemu, šolskemu, razrednemu, tudi posameznikovemu_činemu) kontekstu in njegovim potrebam. Temeljito poznavanje izhodiščnega stanja je pomembno tudi z vidika presoje uspešnosti in učinkovitosti programov. Prav tako je pomembno, da imajo tudi med izvajanjem programa mladostniki_ce priložnost izraziti svoje želje in potrebe ter samo izvedbo programa prilagoditi le-tem.

Pri tem je programe pozitivnega razvoja mladih ključno razumeti in oblikovati v smislu podpore posameznikovim_činim potencialom in pozitivnih izidov (prispevanje) in ne le kot preventivne, intervencijske ali kompenzacijske ukrepe proti nezaželenim vedenjem (nasilje, viktimizacija, anksioznost). Z namenom izboljšanja kazalnika povezanosti jih je še posebej pomembno izvajati v obdobju prehodov (npr. v srednjo šolo, letnik). Poudariti velja, da sistematično vključevanje tovrstnih programov v šolski kurikulum predstavlja neposredni prispevek h ključnemu cilju šole, to je podpirati optimalni razvoj otrok in mladostnikov. Prav tako pa ima sistematično izvajanje tovrstnih programov pomembno podporno vlogo pri oblikovanju pozitivne šolske klime in kulture šole.

3.0 Podpora učitelj_{em}_icam in drugim strokovnim delavc_{em}_kam v vzgoji in izobraževanju pri razvoju kompetenc za spodbujanje pozitivnega razvoja mladih z različnimi kontekstualnimi ozadji

Ugotovitve in rezultati

Podpora pozitivnemu razvoju mladih v šolskem kontekstu ne more biti omejena na izvedbo delavnic zunanjih izvajalcev. Za pozitiven razvoj mladih sta namreč ključnega pomena pozitiven odnos mladostnikov_{ic} z učitelj_{ic}ami ter drugimi strokovnimi delavc_{ic}ami šole ter pozitivna klima v razredu in šoli. Za ustvarjanje pozitivne šolske klime kot tudi izvedbo programov, ki podpirajo pozitiven razvoj mladih, pa so predpogoj razvite socialno-emocionalne ter medkulturne kompetence učitelj_{ic} ter strokovnih delavcev_k v vzgoji in izobraževanju.

Rezultati naše raziskave kot tudi drugih raziskav (npr. PISA in TALIS (Mednarodna raziskava poučevanja in učenja)) kažejo na manko medkulturnih kompetenc učitelj_{ic} v Sloveniji, ki bi omogočale prepoznati vire in potencialne učencev_k s priseljskim ozadjem ter jih podpreti pri njihovem pozitivnem razvoju. Slednje lahko razumemo kot posledico nesistematične podpore navedenih kompetenc v okviru dodiplomskega ter nadaljnega izobraževanja učitelj_{ic} in drugih strokovnih delavcev_k v vzgoji in izobraževanju. V zadnjem desetletju potekajoči projekti (npr. Le z drugimi smo, Izzivi medkulturnega sobivanja, Evropska mreža za politike izobraževanja priseljencev (SIRIUS), Jeziki štejejo (JeŠt)) so na tem področju pokazali velik potencial, a hkrati izpostavili problem sistemske podpore šolskim okoljem, ki bi omogočala sistematično (in ne le za čas trajanja projekta potekajočo) implementacijo razvitih dobrih praks in obstoječih nacionalnih smernic na področju medkulturnosti, večjezičnosti in vključevanja otrok s priseljskim ozadjem.

655

Smernice

Pomembno je zagotoviti sistemsko podporo učitelj_{em}_icam in drugim strokovnim delavc_{em}_kam v vzgoji in izobraževanju, da lahko nadgradijo svoje socialno-emocionalne ter medkulturne kompetence. V ta namen bi bilo smiselno te kompetence bolj sistematično naslavljati in krepiti že med dodiplomskim izobraževanjem ter jih pozneje nadgraditi med stalnim strokovnim izpopolnjevanjem. Predvsem v okviru slednjega je pomembno ohraniti trajnost določenih uspešnih pobud (npr. projekti Evropskega socialnega sklada in Erasmus+ projekti) na prenehanje katerih ne bi smelo vplivati kratkoročno financiranje iz določenih (evropskih ali nacionalnih) virov financiranja.

Pozornost je pomembno nameniti razvoju vključujoče šolske klime kot pomembnega zunanjega vira pozitivnega razvoja mladih. Zanj je potreben

celostni pristop na ravni šole, ki vključuje celotno šolsko skupnost kot del povezanega, združenega in sodelovalnega prizadevanja za dobro delovanje šole. Takšen pristop ne omogoča samo, da se v razrede uvede nove aktivnosti v podporo pozitivnemu razvoju mladih, temveč da se v šoli zgodijo celostni sistemski premiki v smer podpore pozitivnemu razvoju mladih. Vključno in predvsem z vidika prepoznavanja različnih kontekstualnih dejavnikov, ki vplivajo na pozitiven razvoj mladih, in pogojev, v katerih mladih z različnimi kontekstualnimi ozadji razvijajo svoje potenciale.

4.o Spodbujanje razvoja kazalnikov pozitivnega razvoja mladih v okviru nacionalnih učnih načrtov

Ugotovitve in rezultati

Rezultati fokusnih skupin, ki jih lahko podpremo tudi z izsledki drugih študij (npr. Kozina, 2020) kažejo, da šole v Sloveniji namenjajo različno pozornost podpori kazalnikom pozitivnega razvoja mladih. Ustrezna sistemska umestitev vsebin pozitivnega razvoja mladih v kurikule osnovnih in srednjih šol bi dostop do teh vsebin omogočila vsem šolajočim ne glede na to, katero šolo obiskujejo. Kot primer navajamo medpredmetni kurikulum Osebni in socialni razvoj, ki je bil na Hrvaškem v osnovne in srednje šole uveden z zadnjo reformo učnih načrtov.

Smernice

Trenutno potekajoča kurikularna prenova bi morala upoštevati pozitivne učinke programov pozitivnega razvoja mladih in pomen njihovega celostnega in sistematičnega vključevanja v vse ravni izobraževalnega sistema. Izvajanje programov pozitivnega razvoja mladih v osnovnih šolah bi tudi povečalo sprejemanje tovrstnih programov s strani dijakov_inj v srednjih šolah.

5.o Posebna pozornost pozitivnemu razvoju mladih v obdobjih prehodov

Ugotovitve in rezultati

Prehodi (npr. iz osnovne v srednjo šolo) predstavljajo pomemben dejavnik tveganja za različne vidike dobrobiti mladih. Pretekle raziskave (npr. Eccles idr., 1993; Gutman in Midgley, 2000; Wigfield in Eccles, 1994) v obdobjih prehoda kažejo splošen upad učnih dosežkov in prilagoditvenega vedenja. Med obdobji prehoda iz ene na drugo raven izobrazbe se mladi bolj verjetno soočajo s težavami pri vzpostavljanju novih medosebnih odnosov in razvijanju social-

ne opore učiteljic_ev ter vrstnic_kov (Eccles idr., 1993; Wentzel, 2009). Mladostniki_ce so na tej stopnji soočeni z več izzivi, kot so vključevanje v novo šolsko okolje in spoznavanje z novimi sošolci_kami (Eccles idr., 1993). Poleg tega je to obdobje pomembno za opredelitev podpornih mehanizmov, ki lahko prispevajo k pozitivnemu razvoju mladih.

Rezultati projekta kažejo, da o več zunanjih virih (podpora, opolnomočenje, konstruktivna raba časa, meje in pričakovanja) poročajo učenci_ke v 9. razredu in dijaki_nje v 1. letniku, torej na prehodu iz osnovnošolskega v srednješolsko izobraževanje. Podobno velja za notranje vire (zavezanost učenju, pozitivne vrednote, socialne spretnosti in pozitivna identiteta), o katerih v največji meri poročajo dijaki_nje 1. letnikov in učenci_ke 9. razredov.

Smernice

Rezultati kažejo, da so vsi zunanji viri (razen opolnomočenja) in vsi notranji viri pomembno negativno povezani s starostjo, torej s starostjo upadajo. Ker se tudi starejši mladostniki_ce (lahko) srečujejo s številnimi prehodi (sprememba šole, kraja, države), je krepitev notranjih in zunanjih virov smiselno namenjati pozornost v vseh letnikih srednjih šol.

657

6.o Posebna pozornost pozitivnemu razvoju mladih v obdobju izjemnih družbenih situacij

Ugotovitve in rezultati

Rezultati longitudinalnega spremljanja kažejo na upad nekaterih notranjih in zunanjih virov kot tudi kazalnikov pozitivnega razvoja mladih tekom šolskega leta, v katerem so bile šole zaradi epidemije COVID-19 večinsko zaprte in je potekal po spletu. Raziskave (Avsec idr., 2020; Fancourt idr., 2021; Généréux idr., 2022; Power idr., 2020) tudi sicer obdobje mladostništva v obdobju pandemije COVID-19 izpostavljajo kot bolj dovzetno za težave, povezane z duševnim zdravjem. Zaprtje šol je namreč povezano z omejevanjem za mladostnike_ce pomembnega konteksta socialnega in čustvenega razvoja. Na težave v socialnem in čustvenem področju kažejo tudi podatki raziskav o poročanih visokih ravneh osamljenosti v tem obdobju tako po svetu (Ellis idr., 2020; Esposito idr., 2021) kot v Sloveniji (Klemenčič Mirazchijski idr., 2021). Osamljenost pa se posebej težavno izkaže v obdobjih daljših zaprtij šol (zaprtje šol v Sloveniji je bilo eno izmed najdaljših v Evropi) (UNESCO, 2022).

Čeprav bi bilo navedene rezultate smiselno preveriti tudi v tipičnem šolskem letu, ko so učenci_ke fizično prisotni v šoli, pa rezultati nakazujejo na še posebej velik pomen podpore pozitivnemu razvoju mladih v obdobjih izjemnih družbenih situacij.

Smernice

Rezultati intervencije, ki smo jo izvedle v okviru projekta, izkazujejo, da je intervencije v podporo pozitivnemu razvoju mladih tako z vidika rezultatov njihove učinkovitosti kot tudi evalvacije udeleženk_cev, smiselno izvesti v vsakem primeru ne glede na način izvedbe (tj. v fizični ali spletni prilagojeni obliki). Navedeno je še posebej relevantno ob morebitnih zaprtjih šol v prihodnosti. Pri tem je pomembno, da se zaprtje šol zaradi njihove vloge v socialnem in čustvenem razvoju mladostnic_kov izvede samo v primerih, ko ukrep odtehta tako kratkoročne kot morebitne dolgoročne negativne učinke.

7.0 Povezovanje šol s širšo lokalno skupnostjo

Ugotovitve in rezultati

Sodelovanje v različnih programih za mlade v lokalnih skupnostih raziskave izpostavljajo kot ključno za razvoj prispevanja kot pozitivnega izida pozitivnega razvoja mladih. Ti programi namreč zagotavljajo, da imajo mladi relativno trajen odnos s predano odraslo osebo v skupnosti, ki mladim nudi priložnosti za razvijanje spretnosti prispevanja in deluje tako, da krepi aktivno sodelovanje mladih v skupnosti (Lerner, 2004). Roth in Brooks-Gunn (2003) predpostavljata, da sodelovanje v takšnih programih rezultira v razvoju kompetentnosti, samozavesti in skrbi mladih ter razvoju karakterja in pozitivne socialne povezanosti. Niemiec (2013) poudarja predvsem povezanost karakterja s prispevanjem k skupnemu dobremu, kar potrjujejo tudi rezultati naše raziskave. Poudariti velja, da so takšni programi lahko izvedeni tako v šolskem kot izvenšolskem okolju.

Vodstva šol, sodelujoča v fokusnih skupinah, poudarjajo različne načine povezovanja srednjih šol z lokalnim okoljem, ki pa so odvisni tako od izobraževalnega programa kot velikosti mesta, v katerem se srednja šola nahaja. O več različnih načinih povezovanja z lokalno skupnostjo so poročala vodstva šol iz poklicnih srednješolskih programov kot tudi iz manjših mest. V tem okviru je zanimivo, da so sodelujoča vodstva šol prispevanje dijakov_inj k delovanju šole opredelila kot vir kazalnikov pozitivnega razvoja mladih, predvsem kompetentnosti, samozavesti in pripadnosti in ne kot njihov pozitivni izid.

Z vidika sodelovanja šole z lokalno skupnostjo sta prav tako zanimiva podatka, da učenci_ke v osnovni šoli, v primerjavi s srednjo šolo, pomembno več poročajo o konstruktivni rabi časa, in da o več prispevanja poročajo dijaki_nje 1. letnika, dekleta in dijaki_nje iz srednjih poklicnih šol ter nižjih poklicnih šol.

Smernice

Pri vodstvih šol in lokalnih skupnostih, starših, javnopolitičnih odločevalcih na nacionalni ravni kot tudi samih mladostnikov_cah je treba krepiti zavedanje o pomenu (lokalne) skupnosti kot pomembnem zunanjem viru pozitivnega razvoja mladih.

Pri tem je pomembno, da se mladostnikom_cam ne glede na to, ali se njihova šola nahaja v kraju njihovega bivanja ali ne, omogoči praktičen uvid v pomen prispevanja in dvosmerne interakcije s skupnostjo. Posebno pozornost velja nameniti konstruktivni rabi prostega časa srednješolk_cev, skozi katero bodo postali aktivni člani_ce (lokalne) skupnosti.

Literatura

- Avsec, A., Zager Kocjan, G., & Kavčič, T. (2020). Kdo je bil najbolj v stresu prvi teden epidemije COVID-19. V, Ž. Lep in K. Hacin Beyazoglu (ur.), *Psihologija pandemije. Posamezniki in družba v času koronske krize* (93–205). Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
- Budinoska, I. (2017). Učitelji o jezikovnih vprašanjih pri vključevanju učencev priseljencev v slovenski vzgojno-izobraževalni sistem. *Jezik in slovstvo*, 62(1), 46–54. <https://jezikinslovstvo.com/pdf.php?part=2017%7C1%7C45%E2%80%93354>
- Dockrell, J.E., Papadopoulos, T.C., Mifsud, C.L. ... Gerdzhikova, N. (2022). Teaching and learning in a multilingual Europe: findings from a cross-European study. *European Journal of Psychology of Education*, 37, 293–320. <https://doi.org/10.1007/s10212-020-00523-z>
- Eccles, J. S., Midgley, C., Wigfield, A., Buchanan, C. M., Reuman, D., Flanagan, C., & Mac Iver, D. (1993). Development during adolescence: The impact of stage-environment fit on young adolescents' experiences in schools and in families. *American Psychologist*, 48, 90–101. doi: 10.1037/0003-066X.48.2.90
- Ellis, W. E., Dumas, T. M. & Forbes, L. M. (2020). Physically isolated but socially connected: Psychological adjustment and stress among adolescents during the initial COVID-19 crisis. *Canadian Journal of Behavioural Science*, 52(3), 177–187. <https://doi.org/10.1037/cbs0000215>
- Esposito, S., Giannitto, N., Squarcia, A., Neglia, C., Argentiero, A., Minichetti, P., Cotugno, N., & Principi, N. (2021). Development of psychological problems among adolescents during school closures because of the COVID-19 lockdown phase in Italy: A cross-sectional survey. *Frontiers in Pediatrics*, 8, 975. <https://doi.org/10.3389/fped.2020.628072>
- Fancourt, D., Steptoe, A., & Bu, F. (2021). Trajectories of anxiety and depressive symptoms during enforced isolation due to COVID-19 in England: a longi-

tudinal observational study. *The Lancet Psychiatry*, 8(2), 141–149. [https://doi.org/10.1016/S2215-0366\(20\)30482-X](https://doi.org/10.1016/S2215-0366(20)30482-X)

García-Mateus, S., & D. Palmer (2017). Translanguaging Pedagogies for Positive Identities in Two-Way Dual Language Bilingual Education. *Journal of Language, Identity & Education* 16(4), 245–255. <https://doi.org/10.1080/15348458.2017.1329016>

Généreux, M., Schluter, P. J., Hung, K. K., Wong, C. S., Mok, C. P. Y., O'Sullivan, T., David, M. D., Carignan, M.E., Blouin-Genest, G., Champagne-Poirier, E., Champagne, O., Burlone, N., Qadar, Z., Herbosa, T., Ribeiro-Alves, G., Law, R., Murray, V., Ying Yang Chan, Pignard-Cheynel, N., Salerno, S., Lits, G., d'Haenens, L., De Coninck, D., Matthys, K., & Roy, M. (2020). One Virus, Four Continents, Eight Countries: An Interdisciplinary and International Study on the Psychosocial Impacts of the COVID-19 Pandemic among Adults. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17, 8390.

Granados, A., Lorenzo-Espejo, A., & Lorenzo, F. (2022). Evidence for the interdependence hypothesis: a longitudinal study of biliteracy development in a CLIL/bilingual setting. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, 25(8), 3005–3021. <https://doi.org/10.1080/13670050.2021.2001428>

Gutman, L. M. in Midgley, C. (2000). The role of protective factors in supporting the academic achievement of poor African American students during the middle school transition. *Journal of Youth and Adolescence*, 29, 223–249. doi: 10.1023/A:1005108700243

Klemenčič Mirazchiyski, E., Pertoci, N., & Mirazchiyski, P. (2021). *Mednarodna raziskava motenj izobraževanja v času epidemije covida-19 (IEA REDS): Nacionalno poročilo – prvi rezultati*. Pedagoški inštitut.

Knez, M. (2021). Jezikovna zmožnost učencev priseljencev v osnovni šoli. V M. Bitenc, M. Stabej & A. Žejn (ur.), *Sociolingvistično iskrenje* (79–106). Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. <https://e-knjige.ff.uni-lj.si/znanstvena-zalozba/catalog/view/259/370/6016-1>

Lerner, R. M. (2004). *Liberty: Thriving and Civic Engagement among American Youth*. Sage.

Lesar, I. (2020). Katera vzgojna paradigma najbolje podpira uresničevanje inkluzivnosti? V R. Kroflič, T. Vidmar & K. Skubic Ermenc (ur.), *Živa pedagoška misel Zdenka Medveša* (145–164). Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.

Niemiec, R. M. (2013). VIA character strengths: Research and practice (The first 10 years). V H. H. Knoop & A. Delle Fave (ur.), *Well-being and cultures: Perspectives on positive psychology* (11–30). Springer.

- Power, E., Hughes, S., Cotter, D., & Cannon, M. (2020). Youth mental health in the time of COVID-19. *Irish Journal of Psychological Medicine, 37*(4), 301–305. <https://doi:10.1017/ipm.2020.84>
- Rosiers, K., Van Lancker, I., & Delarue, S. (2018). Beyond the traditional scope of translanguaging comparing translanguaging practices in Belgian multilingual and monolingual classroom contexts. *Language & Communication, 61*, 15–28. <https://doi.org/10.1016/j.langcom.2017.11.003>.
- Roth, J. L., & Brooks-Gunn, J. (2003). What exactly is a youth development program? Answers from research and practice. *Applied Developmental Science, 7*, 94–111.
- Skubic Ermenc, K. (2010). Med posebnimi pravicami in načelom interkulturalnosti. *Sodobna Pedagogika, 127*(2), 268–279.
- Skubic Ermenc, K. (2015). Izkušnje učiteljev s poučevanjem dijakov migrantskega ozadja v poklicnem izobraževanju. *Andragoška spoznanja, 32*(3), 7–22. <https://doi.org/10.4312/as.21.3.7-22>
- Strobbe, L., Van Der Wildt, A., Van Avermaet, P., Van Gorp, K., Van den Branden, K., & Van Houtte, M. (2017). How school teams perceive and handle multilingualism: The impact of a school's pupil composition. *Teaching and Teacher Education, 64*, 93–104.
- UNESCO (2022). Dashboards on the Global Monitoring of School Closures Caused by the COVID-19 Pandemic. Retrieved from: <https://covid19.uis.unesco.org/global-monitoring-school-closures-covid19/>
- Wentzel, K. R. (2009). Student relationships with teachers as motivational context. V K. R. Wentzel & A. Wigfield (ur.), *Handbook of motivation at school* (301–323). Routledge. doi: 10.4324/9780203879498
- Wigfield, A., & Eccles, J. S. (1994). Children's competence beliefs, achievement values, and general self-esteem: Change across elementary and middle school. *The Journal of Early Adolescence, 14*, 107–138. doi: 10.1177/027243169401400203

661

Dodatni vpogledi v rezultate projekta

- Dost-Gözkan, A., Kozina, A., Stefenel, D., & Wiium, N. (2021). External developmental assets and positive identity among emerging adults in Norway, Romania, Slovenia, and Turkey. *Frontiers in psychology, 12*, 656972. doi: 10.3389/fpsyg.2021.656972
- Fernandes, D., Pivec, T., Dost-Gözkan, A., Uka, F., Gaspar de Matos, M., & Wiium, N. (2021). Global overview of youth development: comparison of the 5 Cs and developmental assets across six countries. *Frontiers in psychology, 12*, 685316. doi: 10.3389/fpsyg.2021.685316

- Kozina, A. (2021). Social emotional learning program from a positive youth development perspective in Slovenia. V R. Dimitrova & N. Wiium (ur.), *Handbook of positive youth development: advancing research, policy, and practice in global contexts* (329–341). Springer. doi: 10.1007/978-3-030-70262-5_22
- Kozina, A., & Čufar, V. (2019). Merjenje napovednikov blagostanja med mladostniki v Sloveniji: psihometrične značilnosti mere MDI in dimenzij mere EPOCH [Well-being factors measurement in youth in Slovenia: psychometric properties of the measure MDI and two dimensions of the measure EPOCH]. *Psihološka obzorja: slovenska znanstveno-strokovna psihološka revija*, 28, 123–136. doi: 10.20419/2019.28.504
- Kozina, A, Gomez-Baya, D., Gaspar de Matos, M., Tome, G., & Wiium, N. (2021). The association between the 5Cs and anxiety - insights from three countries: Portugal, Slovenia, and Spain. *Frontiers in psychology*, 12, 668049. doi: 10.3389/fpsyg.2021.668049
- Kozina, A., Wiium, N., González, J-M., & Dimitrova, R. (2019). Positive youth development and academic achievement in Slovenia. *Child & youth care forum* (223–240). doi: 10.1007/s10566-018-9457-y
- Kozina, A. & Wiium, N. (ur.) (2021). *Positive youth development in contexts*. Pedagoški inštitut, Digitalna knjižnica. doi: 10.32320/978-961-270-341-7
- Kozina, A., Wiium, N., & Pivec, T. (2020). Positive youth development perspective: the interplay between the 5Cs and anxiety. V, C. Pracana & M. B. Wang (ur.), *Psychological applications & developments VI* (173–182). InScience Press.
- Pivec, T., & Kozina, A. (2021). Medvrstniško nasilje med študentkami in študenti: vloga kazalnikov pozitivnega razvoja mladih. V I. Ž. Žagar in A. Mlekuž (ur.), *Raziskovanje v vzgoji in izobraževanju: medsebojni vplivi raziskovanja in prakse* (139–155). Digitalna knjižnica, Pedagoški inštitut.
- Pivec, T., Kozina, A., Wiium, N., & Uka, F. (2020). Are the 5Cs of positive youth development related to risky behaviours: analysis across countries. V, C. Pracana & M. B. Wang (ur.), *Psychological applications & developments VI* (194–203). InScience Press.